

3. Справа «Ігнатов проти України» (заява № 40583/15) : рішення Європейського суду з прав людини від 15 груд. 2016 р. 13 с. URL: <https://surl.li/fzupoc>.
4. Справа «Іванов та інші проти України» (заява № 48759/06 та 10 інших) : рішення Європейського суду з прав людини від 8 лют. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c47#Text.
5. Справа «Грубник проти України» (заява № 58444/15) : рішення Європейського суду з прав людини від 17 верес. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f52#Text.
6. Справа «Ритіков проти України» (заява № 52855/19) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 трав. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_k39#Text.
7. Справа «Руслан Яковенко проти України» (заява № 5425/11) : рішення Європейського суду з прав людини від 4 черв. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a79#Text.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : міжнар. док від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
9. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 жовт. 2022 р. у справі № 565/1354/19 (провадження № 51-443км20). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106988921>.

Черній Андрій Ігорович, старший інспектор з особливих доручень відділу кримінального аналізу ГУНП в Івано-Франківській області;
Марусяк Каріна Олегівна, старший інспектор сектору організації служби освітньої безпеки ГУНП в Івано-Франківській області

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЧИННИКИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ ЇХ ВИБІР

Аналіз концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки (НБ) України дозволяє виділити ключові етапи еволюції державної стратегії – від політики багатовекторності до чіткого курсу на євроатлантичну інтеграцію. Триває пошук нових інструментів, здатних забезпечити національну безпеку України від зовнішніх загроз [1, с. 73].

Одним із таких інструментів може стати кризовий маркетинг як комплексний політичний інститут, заснований на економічній методології, метою якого є формування політичного та економічного іміджу країни. Кризовий маркетинг є невід’ємною складовою забезпечення захищеності національної економіки від зовнішніх і внутрішніх загроз, а отже, може слугувати заходом забезпечення як економічної, так і національної безпеки держави.

«М’яка сила» та інститути її продукування активно використовуються провідними державами світу як інструмент для впливу на внутрішню та зовнішню політику інших країн.

Останнім часом серйозним викликом у частині забезпечення національної безпеки України є різке зростання кількості скоєних злочинів проти держави [2, с. 104].

Сьогодні злочини проти держави визнаються загрозою національній безпеці, що передбачає підвищення уваги до розглянутої проблеми з боку державних органів, посадових осіб та громадян.

Нові тенденції у розвитку глобальної економіки вимагають адекватного відображення в Концепції національної безпеки країни. Сучасний світовий економічний розвиток характеризується зростанням геополітичної напруженості, посиленням конкурентної боротьби на світових ринках, зростанням протекціонізму, формуванням нової архітектури та правил світового устрою, активним становленням нових центрів сили. Визначилася тенденція до глобальної нестабільності.

В умовах геополітичної напруженості, її значного впливу на світову економіку та міжнародні економічні зв’язки спостерігається тенденція до регіоналізації. Відбувається поглиблення інтеграції в рамках регіональних економічних об’єднань, розширення регіональних торговельних угод, реалізація міждержавних проєктів. Особливу актуальність це завдання набуває для країн, які не забезпечені в повній мірі власними енергоресурсами, до числа яких входить і Україна.

Для країни ключовою метою забезпечення енергетичної безпеки слід розглядати досягнення рівня енергетичної безпеки, достатнього для нейтралізації зовнішньої залежності від надходження енергоносіїв. У сучасних умовах серед загальносистемних понять особливого значення набувають «безпека» та «національна безпека», що пов’язано з об’єктивним ускладненням та зростаючою динамікою геополітичних, соціально-економічних, науково-технічних явищ і процесів, інформатизацією суспільства, глобалізацією економічних зв’язків і фінансових відносин. Зазначеними процесами зумовлено появу нових та трансформацію вже існуючих ризиків і загроз, що становлять небезпеку для життєдіяльності суспільства та держави.

При цьому слід враховувати, що в даний час прагнення кожної окремої держави захистити власні національні інтереси та територіальну цілісність реалізується в умовах розвитку процесів інтернаціоналізації та глобалізації, функціонування різних наднаціональних структур, які, тим не менш, не скасовують принципи національного суверенітету.

У зв'язку з цим сучасні проблеми захисту держави та забезпечення безпеки своїх громадян, безпечною сталою розвинути всіх сфер суспільного життя в умовах високої нестабільності зовнішнього середовища набувають нового змісту, вимагають вдосконалення підходів до їх вирішення та актуалізують комплексне дослідження якісних змін змісту категорії «національна безпека» не лише з точки зору політології та соціології, а й економічної науки [3, с. 78].

Забезпечення національної безпеки – це динамічний процес, що залежить від геополітичної ситуації, внутрішніх ресурсів та стратегічних цілей держави. Нижче наведено основні тези, що розкривають концептуальні підходи та чинники, які впливають на їх формування.

Сучасна політична наука виділяє кілька ключових парадигм забезпечення безпеки: 1) реалістичний (силовий) підхід: акцент на військовій могутності та державному суверенітеті; безпека розуміється як відсутність зовнішніх загроз і здатність держави захистити свої інтереси силою; принцип «балансу сил» як основний інструмент стабільності; 2) ліберально-ідеалістичний підхід: пріоритет міжнародного права, демократичних інститутів та колективної безпеки; безпека досягається через економічну взаємозалежність та інтеграцію; 3) комплексний підхід (розширена безпека): відмова від суто військового розуміння безпеки; включення до контуру захисту екологічних, інформаційних, демографічних та енергетичних аспектів; 4) людиноцентричний підхід (Human Security) [4, с. 69]: зсув фокусу з захисту держави на захист особистості (права людини, доступ до медицини, освіти, захист від бідності).

Зовнішні чинники, що визначають вибір стратегії:

– вибір конкретного підходу залежить від середовища, в якому функціонує держава:

а) геополітичне положення. Наявність або відсутність природних кордонів, близькість до зон конфліктів або світових торговельних шляхів.

б) стан міжнародної системи. Однополярний, біполярний або багатополарний світ диктує правила гри (необхідність вступати в альянси або дотримуватися нейтралітету).

в) характер загроз. Перехід від класичних воєн до «гібридних» загроз, кібератак, міжнародного тероризму та транскордонних пандемій.

Внутрішня стійкість визначає межі можливостей держави:

– економічний потенціал. Наявність ресурсів для фінансування ВПК та соціальних програм. Економіка – фундамент будь-якої концепції безпеки.

– політичний режим та ідеологія. Демократії частіше схильні до ліберальних підходів та колективної безпеки, тоді як авторитарні режими – до реалізму та опори на силові структури.

– соціальна згуртованість. Рівень довіри населення до влади та відсутність внутрішніх етнічних або релігійних конфліктів.

– технологічний рівень. Здатність країни забезпечувати технологічний суверенітет і захищати інформаційний простір.

Процес вибору концепції зазвичай проходить через такі етапи:

– визначення національних інтересів. Що саме ми захищаємо? (Територію, цінності, економіку);

– аналіз викликів і загроз. Ранжування ризиків за ступенем небезпеки та ймовірності;

– інвентаризація ресурсів. Чим ми можемо відповісти на загрози?

– формулювання доктрини. Офіційний документ (наприклад, Стратегія національної безпеки), що закріплює обраний підхід.

Висновки. Отже, в умовах глобальної нестабільності 2020-х років більшість країн переходять до прагматичного реалізму – поєднання жорсткого захисту суверенітету з гнучкою участю в тих проєктах, які приносять пряму економічну вигоду. Концептуальні підходи України трансформувалися з пасивних і реактивних у проактивні та інтеграційні. Головним чинником такого вибору став екзистенційний виклик з боку РФ, який зробив євроатлантичну інтеграцію та розвиток внутрішньої стійкості (resilience) безальтернативними шляхами виживання держави. Ефективність цих підходів сьогодні безпосередньо залежить від синхронізації внутрішніх реформ з військово-політичною підтримкою західних союзників.

Список використаних джерел

1. Дуліна О., Ровинська К., Сліпенюк В. Політико-правові заходи для підвищення стійкості критичної інфраструктури України в контексті адаптації до глобальних викликів. *Національні інтереси України. Воєнні науки, нац. безпека, безпека держ. кордону*. 2025. № 1 (6). С. 73–87.
2. Стійкість до небезпечових викликів: український та європейський контекст : навч. посіб. / О. В. Князева, М. М. Іжа, К. О. Дядюра та ін. Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2025. 175 с.
3. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях : аналіт. доп. / О. О. Резнікова, К. Є. Войтовський, А. В. Лепіхов ; за заг. ред. О. О. Резнікової. Київ : НІСД, 2021. 140 с.
4. Ровинська К. І., Попов М. П. Державно-управлінська безпека як складова національної безпеки України. *Ефективність державного управління*. 2023. № 74. С. 69–74.